

Minä, skeptikko: Sussa (Susanne) Björkholm

”Kaikkein tärkein ominaisuus skeptikossa on auktoriteettiuskon täydellinen puuttuminen.”

OLEN IKIOPISKELIJA. Parempaa termiä ei ole kuvaamaan elämäni, ellei lähde leijumaan ja kutsu itseään renesanssi-ihmiseksi. Olen ollut kirjoilla erinäisissä tiedekunnissa Helsingin yliopistolla ja suorittanut kursseja lähes kaikissa. Tutkintoja tosin on vain biotieteistä ja psykologiasta (ja jälkimmäisestä on työharjoittelukin tekemättä), mutta opiskeluni ei ole koskaan ollut tutkintoihin ensisijaisesti tähtäävää, vaan tarkoitus on ollut ja on yhä oppia mahdollisimman paljon mielenkiintoisia asioita todellisuuden rakenteesta.

Leipäni olen hankkinut murusina sieltä täältä. Pienimmän silpun ja sälän lisäksi olen ollut biologian, maantiedon ja psykologian opettajana Englantilaisessa koulussa; tiedetoimittajan tuuraajana ja kolumnistina Helsingin Sanomissa; kansanedustajan avustajana; eläinfysiologian luennoitsijana Avoimessa yliopistossa; erään terapia-alan ammattilehden toimitussihteerinä; anatomian ja fysiologian opettajana Kätilöopistolla ja tutkimusavustajana yliopistolla.

Jokin aika sitten minulle tuli taloudellisesti mahdolliseksi jäädä kokonaan pois työelämästä ja siitä saakka olen vain opiskellut. Työnteon lopettaminen nosti elämänlaatuani enemmän kuin osasin odottaa ja voin rehellisesti sanoa, että olen nyt niin onnellinen kuin näillä tehdasasetuksilla ylipäänsä on mahdollista olla.

EKSISTENTIAALINEN KRIISI

SYNNYIN HELSINGIN KÄTILÖOPISTOLLA 1967 vanhempieni ainoana ehkäisymokana, eli sisaruksia minulla ei ole. Lapsuuteni osui hyvinvointivaltion kulta-aikaan ja ahkeruus ilman koulutustakin riitti siihen, että isäni ja äitini nousivat melko niukoista oloista keskiluokkaan. Niihin aikoihin se usein tarkoitti siirtymistä keskustan vuokra-asunnosta esikaupunkialueen omistusrivitaloasuntoon. Mekin päädyimme seitsemässä vuodessa Eirasta Kallion ja Töölön kautta Itä-Pakilaan.

Lapsuuteni oli mukava, vaikka vanhempani vähän ankaria olivatkin ja sääntöjä oli mielestäni aivan liikaa. Mutta ne tietenkin koskivat vain käyttäytymistä vanhempien läsnä ollessa – koulussa ja ulkona olin vapaa ja Itä-Pakila oli vielä silloin kiehtova ympäristö metsineen

ja vanhoine hylättyine taloineen. Lisäksi kummatkin vanhempani olivat töissä, joten minulla oli usein tuntuksella laatuaikaa kotonakin koulun jälkeen.

Olin hyvin auktoriteettiuskoinen lapsi. Mummini hoiti minua kunnes aloitin koulun ja häneltä opin, että kommunistit ovat pahoja ja Jumala kaikkivaltias. Kotona komeili seinällä Mannerheim ja ensimmäinen opettajani Maunulan ruotsinkielisessä kansakoulussa ympäsi runsaasti uskontoa ja isänmaallisia sankaritarkoituksia opetukseen. Lakkasin uskomasta Jumalaan vasta kun olin ehtinyt lukea sen verran että tajusin, ettei sellaisen olion olemassaololle ole tarvetta, vaan kemian ja evoluution lainalaisuudet riittävät ihan hyvin.

Oikeistolais-libertaariset kantani tarkentuivat kun aloin ymmärtää, miten paljon hedelmöityshetken arpa-jaiset ihmisen ominaisuuksiin vaikuttavat ja kun tajusin, ettei vapaata tahtoa voi olla olemassa.

Kun jumalani lakkasi olemasta, koin eksistentiaalisen kriisin tajutessani, että kuolema tarkoittaa olemassaoloni täydellistä loppumista. Se kauhistuttaa minua yhä, enkä ollenkaan ymmärrä ateisteja, jotka kertovat etteivät pelkää kuolemaa tai edes väliä siitä, milloin kuolevat, kunhan se tapahtuu nopeasti ja kivuttomasti. Itse eläisin mielelläni vaikka 500 vuotta, kunhan aivot toimivat hyvin loppuun asti – niin paljon mielenkiintoista opittavaa maailmassa on.

HUUHAATA YLIOPISTOTASOLLA

VIIMEISET 30 VUOTTA olen yrittänyt oppia ymmärtämään ihmismielen koukeroita. Siihen antoivat parhaat mahdolliset eväät evoluutiobiologian ja neurofysiologian opinnot. Psykologia ja muut vähemmän tieteellisesti rakentuneet alat olivat biotieteiden maailmasta ponnistaneelle pienimuotoinen järkytys. Tajusin, ettei tieteellisyys olekaan itsestäänselvyys yliopistomaailmassa, vaan usein on jämhädetty kaikenlaisiin dogmaattisiin poteroihin.

Kaikesta huuhaasta sappeni saa kuumimpana kiehumiaan juuri yliopistotasolla levitettävä väärä tieto ja siellä esiintyvä älyllisesti laiska ajattelu. Ihmisiltä, jotka osaavat lukea vaikeita tekstejä ja kykenevät omaksumaan monimutkaisia asioita, on mielestäni lupa

odottaa laadukkaampaa ajattelua. Varsinkin, kun he väittävät tekevänsä tiedettä.

Erityisen paha tilanne on taloustieteessä. Alan teorioilla ja etenkin taustaoletuksilla on valtava merkitys sille, miten raha maailmassa liikkuu ja kenelle se päättyy, joten mikään ihme ei ole, että taloudelliset intressit pyrkivät jyräämään tieteen. Surullista on, että se onnistuu niin helposti. Yhteiskunnallisista ilmiöistä minua kiinnostaaakin tällä hetkellä kaikkein eniten rahajärjestelmä ja se, miten omituisia tarinoita siitä meille kerrotaan mediassa, politiikassa ja taloustieteen laitoksilla.

Kokonaisvaikutuksiltaan haitallisinta huuhaata on juuri se, jolla vaikutetaan varallisuuden jakautumiseen ja esimerkiksi uskomuksiin siitä, miten olisi tehokkainta hidastaa ilmaston lämpenemistä tai planeetan resursien liikakäyttöä. Yksilölle haitallisinta huuhaata lienevät ravitsemukseen, mielenterveyteen sekä luontaistuotteiden ja lääkevalmisteiden vaikutuksiin liittyvät oudot uskomukset. Tähän hard-core -huuhaahan on myös hyvin vaikea puuttua. Niin kauan kun viestin kulkeutuminen ihmisille riippuu rahasta, saavat viestinsä perille he, joiden intresseissä harvemmin on kertoa meille objektiivista totuutta.

Tämän takia kaikkein tärkein ominaisuus skeptikosa on minun mielestäni auktoriteettiuskon täydellinen puuttuminen. Ei saa olla mitään väliä sillä, kuka väittää jotakin. Ainoastaan sillä on merkitystä mitä väitetään; miten hyvin tosiasiaväittäjä perustellaan ja mitä tieteen menetelmin kerättyä näyttöä sen puolesta ja sitä vastaan on. Jos puolustaa tai kritisoi teoriaa tai väitettä vetoamalla argumentin esittäjän koulutukseen tai asemaan, on skeptikon silmissä jo hävinnyt väittely.

TÄHTÄIN KORKEAMMALLE

TAVALLISTEN IHMISTEN HÖPSÖTYKSET pyrin useimmiten ohittamaan, koska elämä on niin lyhyt, eikä väitelyssä yleensä tapahdu muuta kuin että kumpikin tulee vihaiseksi. Eri asia on, jos jollakin on väärä käsitys jostakin todellisuuden osasta ja hän on halukas oppimaan – silloin minussa kyllä herää se rajatilanaristinen opettajatäti, joka mielellään kertoo, miten asiat ovat.

Pidän Skepsiksen toimintaa tärkeänä ja vaikka en jäsen olekaan, olen osallistunut erinäisiin yleisötillaisuuksiin vuosien varrella ja otinpa aikoinaan osaa myös Skepsiksen järjestämään homeopaattiseen joukkotsemurhaan, josta viimeisillä voimillani raahauduin takaisin toimitukseen kirjoittamaan raportin Helsingin Sanomiin. Skepsis tekee hienoa työtä, mutta jos parannettavaa pitäisi keksiä, niin ehkä Skepsis voisi tähdätä korkeammallekin. On helppoa (vaikkakin turhauttavaa) väentää peistä homeopaattien ja kreatiivistien kanssa. Sen sijaan laajemmalle ulottuvat, isolla rahalla ja taidolla rakennetut hienovaraisemmat mutta vaikuttavammat huuhaatarinat jäävät pienemmälle huomiolle. Yksi syy tähän on epäilemättä se, että niiden kimpussa hääriä jo sen seitsemän sortin foliohatuarmeijaa, jotka tarjoavat tilalle vain toisensorttista huuhaata. Vähemmän löytyy heitä, jotka tarjoaisivat

tieteellisesti robustia teoriaa systeemisen humpuukin tilalle – tai ainakin he saavat kovin vähän näkyvyyttä.

Skepsis olisi harvalukuisessa joukossa vahva lisävoima. Vastassa on intressiryhmiä, jotka ovat hioneet tarjoamiansa todellisuuskuvia jo vuosikymmeniä ja joilla on käytössään iso osa tämän planeetan rahavarallisuudesta juuri siksi, että heidän tarinoihinsa on uskottu ja uskotaan yhä. Se ei siten ole mikään helppo tie; näitä tarinoita puolustetaan vähintään yhtä tehokkaasti kuin aikoinaan kirkko puolusti omiaan. Mutta joskus ne kaikkein vaikeimmat taistelut ovat myös tärkeimpiä.

TIETO VÄHENTÄÄ TUSKAA

ELÄMÄNI MUUTTANUT KOKEMUS? Kun ensimmäisen kerran tajusin, että on olemassa paikkoja, jotka ovat täynnä kirjoja joita saa lainata kotiinsa. Jokin heikkouteni? Olen äkkipikainen, rattiraivoon taipuvainen beserwisser. Tärkein lukemani kirja? Lähes mahdoton kysymys, mutta tärkeimpiä ajoituksensa takia oli Richard Dawkinsin ”The Extended Phenotype”.

Millainen olisi täydellinen maailma? Sellainen, missä kaikki tieto on avointa, eikä sen leviäminen ole levittäjän rahasta ja asemasta kiinni. Ja edellytys, että levittämisen arvoista luotettavaa tietoa syntyy jatkossakin on, että kaikki koulutus on ilmaista ja kaikki yliopistot ovat sataprosenttisesti valtion avokätisesti rahoittamia itsenäisiä, perustutkimukseen ja opetukseen keskittyviä laitoksia.

Elämän tarkoitus? Ainoa objektiivinen elämän tarkoitus niin siankärsämöllä kuin ihmisellä on mahdollisimman tehokas geenien siirtäminen seuraavaan sukupolveen. Tuon biologisen imperatiivin takia ihmiselle on evoluutiossa kehittynyt monia ominaisuuksia, jotka eivät ole yhteensopivia onnellisen elämän kanssa. Kaikki haluavat olla onnellisia, mutta useimmat uskovat, että onnellisuus edellyttää tietynlaisia tekoja: kunhan vain hankin tuon tutkinnon; kunhan vain saan lapsen; kunhan vain ostan tuon auton/asunnon/mökin; kunhan vain hankin nuo implantit ja laihdun; kunhan vain saan sen ylennyksen; kunhan vain pääsen maa-joukkueeseen; kunhan vain löydän elämäni naisen/miehen jne.

Saavutetun tavoitteen jälkeen ei kuitenkaan ole luvassa onnea, vaan mieltä alkaa kaihtaa seuraava tavoite. Kunnianhimo ja suoritus- ja ulkonäköpaineet ovat evoluution huippuunsa hiomia ominaisuuksia, joiden tarkoitus on varmistaa geenien pääsy seuraavaan sukupolveen mahdollisimman haluttavia ominaisuuksia tuottavien geenien kanssa. Seksuaalivalinta on julma isäntä ja sen kehittämä illuusio jatkuvasti horisontissa häämöttävästä onnesta pääasiallinen syy yltäkylläisyydessä elävien ihmisten ahdistuksiin ja masennuksiin.

Kun tajuaa, että takaraivossa näivertävä kunnianhimo ja kiitoksenkipeys on vain geenien salaliitto, on ehkä helpompi hypätä oravanpyörästä ja keksiä itse omalle elämälleen ne merkitykset ja tarkoitukset. Ainakin minulla tieto vähentää tuskaa huomattavasti.